

Нестор Мизак
(Черновці)

УКРАЙНЦЫ В ПОЛЬСКОЙ АРМИИ ГЕНЕРАЛА В. АНДЕРСА (1942-1945 гг.)

В статье рассказывается об участии украинцев Восточной Галиции в боевых действиях против немецкого нацизма в рядах польской армии ген. Владислава Андерса, о несправедливом отношении польского командования к украинским воякам во время комплектования армии и боевых действиях в Италии, положении украинцев в послевоенные годы.

Ключевые слова: польський корпус, ген. Владислав Андерс, "андерсяки", Монте-Кассино, оборонительная линия "Густав".

Nestor Myzak
(Chernivtsi)

UKRAINIANS IN THE POLISH ARMY OF GENERAL V. ANDERS (1942-1945)

The article describes the participation of Ukrainian of Eastern Galicia in combat against German Nazism in the ranks of the Polish Army led by gen. Vladyslav Anders. The author's emphasis is placed on the unfair treatment of Polish command to Ukrainian soldiers while manning the army and fighting in Italy, and Ukrainian position in the postwar years.

Keywords: Polish Corps, Gen. Vladyslav Anders, "andersists", Monte Cassino, defensive line "Gustav".

УДК 94 (477) "1945/1952"

Василь Ільницький
(Дрогобич)

ВІДНОВЛЕННЯ ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У ДРОГОБИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ УРСР У 1944-1952 рр.

У статті показано процес відновлення органів радянської влади у Дрогобицькій області. Автор дослідив особливості утвердження репресивно-каральних органів у Дрогобицькій області. Доведено, що в процесі утвердження основні сили радянської влади спрямовувалися на боротьбу із підпіллям ОУН та УПА.

Ключові слова: радянська адміністрація, Дрогобицька область, НКДБ, НКВС, МДБ, МВС, репресивно-каральні органи, ОУН, УПА.

На сьогоднішній день ще залишаються малодослідженими проблеми відновлення та утвердження радянської адміністрації на території західних областей УРСР. Вивчення цих питань допоможе пролити світло на форми і методи радянзації західноукраїнського краю, а також висвітлити заходи боротьби влади з ОУН і УПА у зазначений період.

Спеціальне дослідження, присвячене процесу відновлення органів радянської репресивно-каральної системи у Дрогобицькій області відсутнє. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлюються в

узагальнюючих дослідженнях з історії визвольного руху І. Біласа, Ю. Киричука, А. Кентія, А. Русначенка, а також у колективній монографії робочої групи із дослідження діяльності ОУН та УПА¹. Початковий етап функціонування радянської влади у Дрогобицькій області у своїй праці показує С. Макарчук². Важливі документи про утвердження радянської адміністрації містять опубліковані В. Сергійчуком збірники документів³. Тому метою статті є висвітлити процес відновлення та утвердження радянської адміністрації у Дрогобицькій області УРСР у перше повоєнне десятиріччя.

Після звільнення території Західної України від німецьких окупантів у другій половині 1944 р. боротьба на цих теренах не припинилася, вона вступила у нову фазу. Так зване "визволення" 1944 р. фактично не змінило становище українського народу. Тому продовжувалася повстанська боротьба, саме вона і була справжнім виразом бажань та сподівань українського народу, котрий, як кожен народ світу, хотів бути незалежним і мати свою державу.

Відзначимо, що друга "радянська" західних областей України відбувалася головню силами кадрів, що прибули зі східних областей. Серед 26 старосамбірських радянських функціонерів, які загинули 13 травня 1945 р. на дорозі між селами Біличі і Стрільбище Старосамбірського району, тільки один був місцевим, а 25 – направленими зі східних областей⁴. Багато з цих "східняків" не хотіли "радянзувати" західні області, вишукували різні способи повернутися у рідні краї, але режим такі наміри суворо карав. На нараді у Дрогобичі 16 січня 1945 р. М. Хрущов говорив: "Дехто поганою роботою намагаються, щоб їх відкомандирували назад у східні області. Таких відкомандирувати тільки через арешт"⁵.

Керівництво вищих і низових ланок адміністрацій складалося не з місцевого населення. В репресивно-каральних органах працювали в більшості росіяни. Корінне населення було відсторонене від управління навіть господарським життям⁶. Багато осіб, які працювали у радянській адміністрації до 1941 р., повернулися на свої посади⁷.

З метою легітимізації влади радянська адміністрація активно веде роботу із залучення місцевого населення у партію. Якщо з серпня 1944 р. по серпень 1946 р. у області членами і кандидатами у члени ВКП (б) прийнято 1008 осіб, або у місяць в середньому приймали 42 особи, то з серпня 1946 р. по грудень 1946 р. прийнято 274 особи, або 68 у місяць⁸. В області 18 січня 1945 р. було 175 первинних партійних організацій, районних – 27, міських – 4⁹, в яких нараховувалося 2197 осіб¹⁰. Вже 18 лютого 1945 р. в області налічувалося 193 первинні партійні організації, 27 районних, 4 міські¹¹.

Зазначимо, що засилля приїжджими працівниками радянської адміністрації продовжувалося і в наступні роки. 22 травня 1947 р. обком КП(б)У відрядив на роботу в міськрайвідділи МДБ у Дрогобицькій області 6 партійних функціонерів, 24 випускники

Харківської міжкрайової школи МДБ СРСР¹² та 23 оперативно-чекістські працівники¹³. У 1949 р. в апаратах міськомів, окружкомів і райкомів КП(б)У Дрогобицької області працювало тільки 10 місцевих комуністів¹⁴. У Дрогобицькій області з 655 секретарів первинних партійних організацій місцевих налічувалося 9¹⁵. Якщо в 1949 р. у Дрогобицьку область відряджено на партійну і радянську роботу 6 осіб (одного – секретарем МК і п'ять – редакторами газет), то в 1950 р. вже 67 (секретарями РК – 6, пропагандистами – 18, завідувачами відділів МК і РК – 5, редакторами, заступниками редакторів – 1). Протягом 10-12 березня 1951 р. в Дрогобицьку область було направлено ще 5 осіб¹⁶. У репресивно-каральній системі склалася подібна ситуація. Так, на 12 грудня 1951 р. у Дрогобицькій області на керівних посадах залишалося 127 відряджених співробітників УМДБ із східних областей¹⁷. В одному із підпільних документів підкреслювалося: “Всі партійці стараються знищити все, що не є більшовицьким, а росіяни – все, що не російське”¹⁸.

Відновлений тоталітарний режим поставив собі за мету – знищити у найкоротші терміни так звані “прояви бандитизму з боку українсько-німецьких націоналістів”. Радянські документи 1944-1945 рр., виступи М. Хрущова, секретаря Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенка свідчать, що радянська сторона недооцінювала силу руху опору, наївно ставлячи завдання покінчити з визвольним рухом протягом трьох місяців, вимагаючи беззастережного прийняття радянського диктату, повної відмови від ідей цього руху і фактично капітуляції.

На “звільнені” території прибували завчасно сформовані структури партійних, радянських органів, НКВС, НКДБ та інших, які на перше місце ставили ліквідацію національно-визвольного руху. Зазначимо, що практично весь репресивно-каральний апарат у Дрогобицькій області складався не з місцевого населення¹⁹. Представники апарату поводитися як відверті загарбники та атеїсти. Наприклад, 6 липня 1945 р. працівники НКВС проводили перевірку в монастирі та церкві у м. Добромилі, під час котрої був розбитий пристіл²⁰. Подібний інцидент стався 2 жовтня 1945 р.: енкаведисти провели ревізію у церкві і монастирі с. Букова Старосамбірського району, пограбували і розігнали монахів²¹.

Нарком внутрішніх справ СРСР Л. Берія і нарком державної безпеки В. Меркулов видали спільний наказ № 001240/00380 від 9 жовтня 1944 р. “Про заходи щодо посилення боротьби з оунівським підпіллям і ліквідації збройних банд ОУН в західних областях Української РСР”. Згідно з ним, наркомові внутрішніх справ УРСР В. Рясному було доручено керівництво агентурно-оперативною роботою в управліннях НКВС – НКДБ Львівської, Станіславської, Дрогобицької та Чернівецької областей. Допомогали йому нарком держбезпеки УРСР, комісар держбезпеки 3-го рангу С. Савченко і начальник прикордонних військ НКВС Українського округу генерал-майор Бурмак. Заступнику В. Рясного генерал-лейтенантові Т. Строкачу такі ж функції були

доручені в управліннях НКВС-НКДБ Рівненської, Волинської і Тернопільської областей. Помічниками його призначалися заступник наркома держбезпеки УРСР комісар держбезпеки П. Єсипенко і начальник внутрішніх військ НКВС Українського округу генерал-майор В. Марченко²². Начальником Дрогобицького обласного управління НКВС був призначений командир партизанського з'єднання генерал О. Сабуров, а обласне управління НКДБ очолив В. Майструк.

У березні 1946 року відбулася чергова реорганізація НКВС і НКДБ – їх перетворено на Міністерство внутрішніх справ та Міністерство державної безпеки. Таким чином, вони функціонували до 5 березня 1953 р., після чого були об'єднані в одне Міністерство внутрішніх справ. Аналогічна реорганізація проходила на всій території УРСР²³.

У 1944-1945 рр. в обласному управлінні НКДБ робота з організації боротьби з “бандитизмом” була покладена на спеціальне відділення 2-го відділу, яке діяло в тісному зв'язку з відділом боротьби з “бандитизмом” НКВС. Після переходу відділів ББ МВС в систему органів МДБ, в квітні 1947 р., почала іменуватись Управління 2-Н МДБ УРСР²⁴.

До кінця 1946 р. 2-й відділ був реорганізований у відділ боротьби з “бандитизмом” (тобто з українським визвольним рухом). Ця функція була передана 2-му відділу УМДБ. До 1 жовтня 1945 р. в управліннях НКВС у Дрогобицькій області працювало 310 осіб²⁵. На 20 лютого 1947 р. штатний склад ОББ УМВС і відділень ББ міськрайвідділів МВС у Дрогобицькій області складав 205 осіб²⁶. Варто зупинитися на освітньому рівні представників репресивно-каральних органів. Так, із 164 осіб, що входили до НКВС у Дрогобицькій області, вищої чи незакінченої вищої освіти ніхто не мав, 33 особи мали середню, 64 – неповну середню, а 67 – лише початкову. Якщо аналізувати час вступу на роботу, то 87 осіб мали стаж до одного року, 64 – від 1 до 3 років, 7 – від 4 до 6 та 6 – від 7 і вище²⁷. Така ситуація із кадрами була аналогічною в усій УРСР. Одразу ж підкреслимо, що якісний рівень підготовки підпільників у Дрогобицькій окрузі ОУН був вищим за часом вступу і стажем роботи, і за освітнім рівнем. Для кращої організації оперативної роботи за кожним районним відділом УМВС Дрогобицької області закріплювалися відповідні підпільні проводи різних рівнів.

У період березень – серпень 1953 р. проводилася робота з планування та вироблення нової структури і штатів. До затвердження нової структури органів МВС діяла нова штатна розстановка, оголошена наказом УМВС №001625 травня 1953 р. (на основі наказів МВС СРСР №38/1/241714 травня 1953 р. і МВС УРСР № 17/1/306316 травня 1953 р.). Згідно з нею, функція боротьби проти українського націоналістичного підпілля покладалася на 4 відділи УМВС і міські відділи УМВС, які були створені на базі відділів 2-Н.

13 травня 1946 р. новопризначений міністр внутрішніх справ СРСР С. Круглов розглянув

план організаційних заходів посилення боротьби з підпіллям ОУН в західних областях УРСР. Згідно з цим планом, в західні регіони України відряджались оперативні групи працівників центрального репресивного апарату та Головних управлінь прикордонних і внутрішніх військ МВС (у Дрогобицьку область на чолі з уповноваженими МВС СРСР – генерал-майором Калініним)²⁸.

Каральні війська НКВС, які було виділено для боротьби з визвольним рухом, дислокувалися у Дрогобицькій області в таких пропорціях: 210-й окремих стрілецький батальйон 17-ої стрілецької бригади внутрішніх військ НКВС чисельністю 469 осіб (командир – кап. Скотніков), який прибув 15 вересня 1944 р. і розташовувався у Дрогобичі²⁹; 2-га рота чисельністю 101 особа (командир – ст. лейт. Самойленко) прибула 20 січня 1945 р. і дислокувалася у Жидачеві³⁰. Відповідно до наказу НКВС – НКДБ від 19 жовтня 1944 р., у Дрогобицьку область направлявся 173-й окремих стрілецький батальйон із Краснодару чисельністю 517 осіб³¹. Крім того, після реорганізації 1945 р. у Дрогобичі дислокувався 145-й стрілецький полк 62-ї стрілецької дивізії чисельністю 1550 осіб, у Ходорові – 332-й стрілецький полк 62-ї стрілецької дивізії у кількості 1550 осіб. Усього в області дислокувалося 3100 бійців внутрішніх військ Українського округу³². У містах обласного підпорядкування створено міські відділи МДБ: Стрийський МВ МДБ – 17 осіб, Самбірський МВ МДБ – 15 осіб, Бориславський МВ МДБ – 15 осіб³³. У 1945 р. для боротьби проти визвольного руху із східних областей УРСР в Дрогобицьку область було направлено 278 працівників НКВС³⁴. Крім того, 52-а армія генерал-полковника К. Коротеєва розквартирувала 1101 гарнізон в Дрогобицькій, Львівській і частково Кам'янець-Подільській областях. Їх силами (вони становили близько 28000 бійців) з 15 січня по 11 лютого 1946 р. було знищено 227 формувань УПА³⁵.

Станом на 10 квітня 1947 р. у Дрогобицькій області дислокувалися частини 62-ї стрілецької дивізії (36 гарнізонів, 3819 бійців)³⁶. До 1 лютого 1951 р. пройшла дислокація угруповання ВВ МДБ у регіоні – 91-й, 332-й стрілецького полку 62-ї стрілецької дивізії, 5-й, 6-й, 7-й прикордонні загони. До 25 жовтня 1952 р. розміщувався 14-й загін внутрішньої охорони МДБ³⁷.

Крім того, у боротьбі проти підпілля на території Дрогобицької області активну участь брали інші частини НКВС, зокрема прикордонні. Зокрема, 3-й резервний прикордонний загін перебував у м. Самбір (1398 бійців), 89-й прикордонний загін – у м. Мостиська (1694), 93-й прикордонний загін – у м. Добромиль (2286)³⁸. На території Дрогобицької області у березні – квітні 1946 р. дислокувалися: 89-й прикордонний відділ (штаб перебував в м. Мостиська, охоплював територію Мостиського та Медиківського районів), 93-й прикордонний відділ (штаб – у м. Добромиль, охоплював територію Добромильського, Хирівського, Нижанківського та Нижньоустрицького районів), 104-й прикордонний

відділ (штаб у м. Турка, охоплював територію Турківського, Стрілківського та Боринського районів)³⁹. На 15 серпня 1951 р. у Дрогобицькій області дислокувалися частини внутрішньої охорони МДБ: 91-й стрілецький полк – 1634 особи; 40-й загін – 1458 осіб, а також частини прикордонників: 1-й стрілецький батальйон 88-го стрілецького полку (сп) (без 2 стрілецької роти (сп) – 246 осіб; 5 ср 450 сп – 106 осіб; 4 і 5 ср 446 сп – 207 осіб (всього 3651 особа)⁴⁰. До боротьби залучалися також частини НКВС із охорони залізниць (частини 32-ї дивізії).

Крім того, до серпня 1945 р. у 28 населених пунктах Дрогобицької області стояв 379-й полк ВВ НКВС, він пізніше був виведений з території, а на його місці залишилися гарнізони 52-ї армії⁴¹. За підрахунками підпілля, на Дрогобиччині у 1945 р. було 25000 радянських вояків. Серед них: НКВС і НКДБ – 2100, ЧА – 15000, “стрибки” – 347, спецвідділи – 770, лісоруби – 750, номенклатура – 2000⁴².

Прикладом концентрації величезних військових сил у Дрогобицькій області загалом та окремо взятих районах зокрема може слугувати Сколівський район. Тут станом на жовтень 1945 р. РВ МВС нараховував 100 осіб (працівників і охорони), РВ МДБ – п'ять працівників, а в окремих населених пунктах району розміщувалися 765 осіб⁴³. На території Стрийського району (жовтень 1945 р.) перебувало 300 осіб у відділах МВС, 20 осіб – в МДБ, 50 осіб – у винищувальних батальйонах, 62 міліціонери, 800 осіб у спецпідрозділах, крім того – 4 спецбойовики з 15-20 особами у кожній⁴⁴.

Станом на 18 червня 1945 р. дільничних міліціонерів на теренах Дрогобиччини за штатом передбачалося 339 осіб. Серед них уповноважених дільничних сільської місцевості – 271, міської – 68. Реально на 18 червня 1945 р. було 304 особи. На своїх дільницях вони мали 180 груп охорони громадського порядку, в яких налічувалась 1271 особа, а також 11616 осіб “десятихатників”. Крім того, була 2291 “довірена” особа. Дільничні тільки від цих осіб у 1945 р. отримали 1547 повідомлень, з яких підтвердилося 987 осіб. За цей час дільничні затримали 142 націоналістів, 135 тих, хто переховувався від призову, 65 – симпатиків. Так, дільничний уповноважений Дрогобицького РВ НКВС Жигадло мав 18 “довірених” осіб, 69 “десятихатників”, 69 членів груп самоохорони, 7 сільських виконавців. Це дало йому можливість виявити і затримати 4 підпільників, 16 дезертирів ЧА та 18 нелегалів⁴⁵. Активно міліція боролась проти визвольного руху у Дрогобицькій області і у наступні роки. Так, за 11 місяців 1952 р. вона провела 8165 засідок, понад 3720 прочосів, а 11 місяців 1953 р. дали наступні результати: засад – 7576, прочосів – 2170⁴⁶.

У боротьбі з підпіллям використовувалася авіація, але, зазвичай, для розвідки. З 7 по 27 грудня 1945 р. авіагрупа 6-го авіаполку при взаємодії з наземними силами здійснили 21 бойовий виліт для розвідки і бомбардування⁴⁷. Крім цього, активно використовувалися фронтові військові частини ЧА, співробітники райвідділів НКВС і

НКДБ, дільничі міліціонери. Слід враховувати, що право носити зброю мали посадові особи: секретарі, керівники відділів та інструктори райкомів, міськкомів, обкомів КП (б) У і комсомолу, голови, керівники відділів виконкомів, керівники районних структур виконавчої влади (прокурори, керівники відділів зв'язку, дорожнього управління, управління заготовок тощо, згодом навіть голови і працівники сілрад). Окрім цього, радянська влада використовувала значні матеріальні ресурси та засоби транспорту і зв'язку (мережу автомобільних доріг та колій, засоби пересування ними, телефон, телеграф, радіостанції тощо).

Особлива роль в репресивно-каральній системі надавала Військового трибуналу. Про інтенсивність його роботи свідчать такі дані: за другу половину 1944 р. – першу половину 1945 р. до розгляду цього судового органу було подано 1979 справ, з яких розглянуто і винесено вирок у 1777 справах⁴⁸. Було засуджено 1214 осіб⁴⁹, зокрема терміном менше 10 років – 57 осіб, що складало 4,7%, на 10 років – 781, або 58,4%, на каторжні роботи – 429, чи 35,3%, до вищої міри покарання – розстрілу – 20, або 1,5%. Таким чином, всього засуджено терміном 10 років і більше з ВМП (вища міра покарання) – разом 1157 осіб, що становило 95,3%⁵⁰.

У боротьбі проти ОУН у Дрогобицькій області радянські репресивні органи масово порушували т.зв. “соціалістичну законність”. Уже 20 червня 1945 р. нарком внутрішніх справ УРСР В. Рясний за результатами перевірки діяльності органів УМВС у Дрогобицькій області повідомляв: “В ряді райвідділів УМВС викриті серйозні недоврахування агентури в оперативній роботі, виявлені факти грубого порушення радянської законності, п'янства і морального розладу окремих оперативних працівників”⁵¹. До числа умов, що сприяли скоєнню працівниками каральних органів зловживань та злочинів, необхідно віднести не тільки відсутність контролю з боку керівництва і начальників, а й неефективне здійснення прокурорського нагляду за їхньою діяльністю, а у більшості випадків – повна його відсутність. Нерідко працівників, звільнених з органів прокуратури у східних областях УРСР та інших республіках за систематичні порушення законів, направляли на роботу до західних областей. Це приводило до повного беззаконня, свавілля, яке творилося у Дрогобицькій області⁵².

Внаслідок такого “вмілого” добору спеціалістів в органах прокуратури західних областей створилася обстановка справжньої протизаконності. У жовтні 1946 року за зловживання службовим становищем і систематичне привласнювання майна, вилученого в арештованих громадян, був усунутий з посади прокурор Дрогобицької області⁵³. А голова Військового трибуналу Петров відверто порушував “соцзаконність” навіть проти колишніх працівників МВС, вибиваючи з них покази (під час судових засідань вони зізналися, що свідчення з них вибивали)⁵⁴.

Всього лише за офіційними доповідними райпрокурорів Дрогобицької області, станом на 6 червня 1945 р. зафіксовано 27 випадків порушення “соцзаконності”, у тому числі органами НКВС – 18 та 8 – органами НКДБ⁵⁵. Із справ про порушення “соціалістичної законності” за період з 1 січня до 1 липня 1945 р. 40,9% – це справи про самовільні розстріли, 18% – побиття й інші злочини проти особи, 22,7% – незаконне заволодіння майном, 9% – застосування фізичних методів впливу під час слідства, 9% – незаконні арешти та обшуки⁵⁶. Найбільше, 75%, “революційну законність” порушували працівники НКВС, передусім у Славському і Підбузькому районах, а по лінії НКДБ – у Турківському районі⁵⁷. У Дрогобицькій області всього за січень – липень 1945 р. було здійснено 125 порушень “соцзаконності”⁵⁸.

Серйозною причиною беззаконня з боку представників силових структур було те, що вони відчували повну безкарність за свої злочини. Так, особливі інспекції НКВС і НКДБ спеціально зтягували із розслідуванням справ працівників, які вчинили злочин і звинувачених у порушенні так званої “соціалістичної законності”. Так, особливою інспекцією УНКВС Дрогобицької області 25 квітня 1945 р. не було закінчено слідство на співробітника Славського РВ НКВС Ухалкіна, хоча злочин був скоєний ним 30 грудня 1944 р.⁵⁹. Факт нелюдської поведінки “визволителів” стався 21 грудня 1947 р., коли старший державтоінспектор Стрийського МВ МВС П. Березовський, перебуваючи у нетверезому стані, без законних підстав заарештував дочку Олександра Копійкіна і, відвізши на квартиру до водія Целенського, згвалтував її⁶⁰. Тільки в 1946 р. до кримінальної та адміністративної відповідальності були притягнуті у 49 справах 72 особи, з них передано суду 22 особи. В 1947 р. притягнуто 8 співробітників за порушення “соцзаконності” у 5 справах. З них передано до суду Військового трибуналу 2 особи⁶¹.

З наказу 2 вересня 1944 р. “Про недоліки у роботі слідчого відділення ББ УНКВС” впливало, що заарештовані не були розподілені між слідчими, контроль за роботою слідчих був відсутній. Внаслідок цього із загальної кількості заарештованих (171 особа), які числились у відділі ББ, було оформлено лише 20 справ на 21 особу, решту – 150 заарештованих – утримували від чотирьох до 10 діб без оформлення необхідних документів. Ще один факт незаконного утримання під вартою жителів Дрогобицької області був задокументований в результаті чергової перевірки. Так, 25 травня в господарському приміщенні Стрілківського РВ МВС було знайдено таких 16 осіб. Перевіркою встановлено, що 12 травня у відповідь на вбивство дільничного уповноваженого міліції було затримано 134 особи, із яких 16 не було звільнено і вони утримувалися незаконно⁶². З 1 січня по 15 червня органи МВС Дрогобицької області затримали 3591 особу, з яких заарештовано лише 829. Решта – 2762 особи – були затримані безпідставно⁶³.

До речі, з метою усунення зазначених недоліків пропонувалось спрямувати у відділ ББ п'ять досвідчених слідчих з міліції на 10 діб. Заступника начальника УНКВС підполковника держбезпеки В. Васильєва було зобов'язано надати допомогу слідчому відділенню ББ (начальник – старший лейтенант держбезпеки Горнін)⁶⁴.

3 травня 1945 р. на засіданні бюро Дрогобицького обкому КП (б) У обговорювалося питання про порушення так званої “соцзаконності” начальником Турківського РВ НКДБ І. Дубовиком, старшим оперуповноваженим А. Сергєєвим, які в процесі ведення слідства застосовували до затриманих фізичні засоби впливу. Крім того, Дубовик дав санкцію на арешт шести ні в чому не винних осіб, яких було побито. За це Дубовику і Сергєєву було винесено лише догану. Невдовзі співробітники Турківського РВ НКДБ самовільно розстріляли 2 особи⁶⁵.

Ці порушення мали місце і у наступні роки. Так, за 1949 р. у західних областях УРСР тільки за офіційними даними мали місце 29 випадків порушення “соцзаконності” та інші злочини, здійснені працівниками репресивно-каральних органів і пов'язані з вбивством місцевих мешканців, зокрема працівниками органів МДБ – 7, органів міліції – 17, військовослужбовцями ВВ МДБ – 5⁶⁶. У січні 1953 року політбюро ЦК КП (б) У прийняло постанову “Про факти порушень соціалістичної законності деякими працівниками органів МДБ Дрогобицької та Львівської областей”. У ній зазначалося, що ці факти свідчать про незадовільне виконання вимог закритого листа ЦК ВКП (б) від 13 липня 1951 р., постанови РНК СРСР і ЦК ВКП (б) від 17 листопада 1938 р. “Про арешти, прокурорський нагляд та ведення слідства”, про низький рівень оперативно-слідчої роботи і серйозні непорядки у прокурорському нагляді. Порушення “соцзаконності” продовжувалися. Так, у квітні 1952 р. заступники начальника Дрогобицького обласного управління МДБ Колос і Логвиненко, колишній заступник начальника слідчого відділу цього управління Матвієнков і заступник начальника Стрийського міського відділу МДБ Пономаренко незаконно заарештували жителів с. Сихів Стрийського району Ф. Гадяка і Т. Гадяка, “добились” від них надуманих показів про здійснення ними терористичного акту над агентом райуповмінзага В. Грициком, приховали від судових органів ряд документів, які оправдовували звинувачених, в результаті чого Ф. Гадяк засуджений до розстрілу, а його син Т. Гадяк – до 25 років позбавлення волі⁶⁷.

Отже, із вигнанням німецьких окупантів збройна боротьба на території Дрогобицької області не припинилася. Після відновлення радянського режиму починає формуватися репресивно-каральний апарат (у ряді випадків приїжджали уже сформовані органи). Місцеве населення сприймало його як окупанта. До цього, в першу чергу, спричинилася відверто жорстока поведінка окремих представників офіційної влади: безпідставні арешти, побиття, самовільні розстріли мирних осіб, які стали ніби

нормою. Офіційне радянське керівництво постійно відчувало неприязне ставлення місцевого населення. Відверта самовпевненість радянського керівництва на швидке придушення визвольного руху була оманливою. Зміцнення позицій радянської влади у краї відбувалося лише завдяки діяльності репресивно-карального апарату.

Надалі перспективним напрямком може бути дослідження питань відновлення та утвердження радянської влади в Івано-Франківській, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій областях.

¹ Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953 рр.: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – У двох книгах. Книга 1. К., 1994. – 432 с.; Білас І. Карально-репресивна система в Україні 1917-1953 рр.: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – Кн. 2: Документи і матеріали. – К., 1994. – 688 с.; Кентій А. В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.). – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.; Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1944-1945 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.; Киричук Ю. Український національний рух 40-50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. – Львів: Добра справа, 2003. – 464 с.; Русначенко А. М. Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-х роках. – К.: Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. – 519 с.

² Макарчук С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА (за матеріалами 1944-1945 рр. з Дрогобицької та Львівської областей) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Спецвипуск. – Дрогобицьк, 2002. – С. 65-91.

³ Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944-1953 рр. Нові документи і матеріали. – Київ: Дніпро, 1998. – 944 с.; Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939-1955 рр. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.; Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939-1955 рр. / Володимир Сергійчук. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

⁴ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 46. – Арк. 101.

⁵ Макарчук С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА. 1944-1945 рр. // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів / Голова редакційної колегії Ярослав Ісаєвич, упорядник і відповідальний редактор Юрій Сливка (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 11 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). – Львів, 2004. – С. 222.

⁶ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 51. – Арк. 77-78.

⁷ ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 126. – Арк. 102.

⁸ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 7. – Спр. 66. – Арк. 261.

⁹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 46. – Спр. 787. – Арк. 9.

¹⁰ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 46. – Спр. 787. – Арк. 1.

¹¹ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 46. – Спр. 787. – Арк. 16.

¹² Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України. 1943-1959. – Київ – Торонто, 2001. – С. 272.

¹³ Там само. – С. 273.

¹⁴ Баран В. Україна: новітня історія 1945-1991. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,

2003. – С. 38.

¹⁵ Там само.

¹⁶ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 46. – Спр. 5835. – Арк. 20, 34.

¹⁷ ГДА СБУ. – Ф. 2 ББ. – Оп. 61. – Спр. 2. – Т. 2. – Арк. 201-212.

¹⁸ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 29. – Арк. 19.

¹⁹ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 51. – Арк. 77.

²⁰ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 31. – Арк. 219зв.

²¹ Там само.

²² Білас І. Вказ. праця. – Кн.1. – С. 263.

²³ Білас І. Вказ. праця. – Кн.1. – С. 275.

²⁴ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 55. – Арк. 83.

²⁵ Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів.

Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945-1980-ті роки: Монографія. – К.: К. І. С., 2007. – С. 265; ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 59. – Арк. 1.

²⁶ ГДА СБУ. – Ф. 2 ББ. – Оп. 90. – Спр. 62. – Арк. 3.

²⁷ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 59. – Арк. 3.

²⁸ Білас І. Вказ. праця. – Кн.1. – С. 275.

²⁹ Білас І. Там само. – С. 264; Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950). – К.: ПП Серпичук М. І., 2007. – Т. 1. – С. 364; Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси. – Київ, 2005. – С. 340; Пальський З. Знищення національно-визвольного підпілля внутрішніми військами НКВС на колишніх східних окраїнах II речі посполитої у 1944-1945 роках // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2005. – Збірник 4: Боротьба народів Центрально-Східної Європи з тоталітарними режимами в ХХ столітті. – С. 196.

³⁰ Пальський З. Вказ. праця. – С. 196.

³¹ Білас І. Вказ. праця. – Кн. 2. – С. 482.

³² Пальський З. – Вказ. праця. – С. 206.

³³ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59. – Спр. 1. – Т. 2. – Арк. 7.

³⁴ Поліковський М. Червона армія (війська НКВС) і Українська повстанська армія: хроніка протистояння // Чорна книга України. Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе. / Упор., ред. Ф. Зубанича; Передм. В. Яворівського. – К.: Видавничий центр "Просвіта", 1998. – С. 444.

³⁵ Кентій А. В. Нариси боротьби ОУН – УПА в Україні (1946-1956 рр.). – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – С. 13.

³⁶ Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів.

Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945-1980-ті роки: Монографія. – К.: К. І. С., 2007. – С. 311.

³⁷ Там само. – С. 312.

³⁸ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 7. – Спр. 221. – Арк. 13.

³⁹ Там само.

⁴⁰ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 91. – Арк. 358.

⁴¹ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 52. – Арк. 37.

⁴² ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 1. – Арк. 144.

⁴³ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 51. – Арк. 78.

⁴⁴ Там само. – Арк. 79.

⁴⁵ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 56. – Арк. 156.

⁴⁶ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 17. – Спр. 68. – Арк. 24.

⁴⁷ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 91. – Арк. 26.

⁴⁸ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 46. – Арк. 236.

⁴⁹ Там само. – Арк. 239.

⁵⁰ Там само. – Арк. 239зв.

⁵¹ Білас І. Вказ. праця. – Кн.1. – С. 268.

⁵² Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – Київ: Дніпро, 1996. – С. 14.

⁵³ Білас І. Вказ. праця. – С. 268.

⁵⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2 ББ. – Оп. 90. – Спр. 49. – Арк. 32.

⁵⁵ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 46. – Арк. 157зв.

⁵⁶ Там само. – Арк. 230.

⁵⁷ Там само. – Арк. 233.

⁵⁸ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП (б) У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. Книга перша: 1943-1945. – Київ – Торонто, 2002. – С. 473-474.

⁵⁹ Іваненко В. В., Якунін В. К. ОУН і УПА у Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології: Монографія. – Д.: "АРТ-ПРЕС", 2006. – С. 279.

⁶⁰ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 9. – Спр. 63. – Арк. 2.

⁶¹ ГДА СБУ. – Ф. 2 ББ. – Оп. 90. – Спр. 49. – Арк. 53.

⁶² Білас І. Вказ. праця. – Кн. 2. – С. 647.

⁶³ Там само.

⁶⁴ Поліковський М. Радянська міліція в боротьбі з українським підпіллям на Дрогобиччині (1944-1950 рр.) (мовою документів) // Студії політологічного центру "Тенеза". – 1997. – №1. – С. 78.

⁶⁵ ДАЛО. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 46. – Арк. 145-146.

⁶⁶ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 59. – Арк. 13.

⁶⁷ Сергійчук В. – Вказ. праця. – С. 859.

Василий Ильницький
(Дрогобыч)

**ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ОРГАНОВ
СОВЕТСКОЙ АДМИНИСТРАЦИИ
В ДРОГОБЫЧСКОЙ ОБЛАСТИ УССР
В 1944-1952 гг.**

В статье показан процесс возобновления органов советской власти в Дрогобычской области. Автор исследовал особенности утверждения репрессивно-карательных органов в Дрогобычской области. Доказано, что в процессе утверждения режима основные силы советской власти направлялись на борьбу с подпольем ОУН и УПА.

Ключевые слова: советская администрация, Дрогобычская область, НКГБ, НКВД, МГБ, МВД, репрессивно-карательные органы, ОУН, УПА.

Vasil' Pnitskyj
(Drohobych)

**RESTORATION OF SOVIET
ADMINISTRATION IN DROHOBYCH
OBLAST OF USSR IN 1944-1952**

The article shows the process of restoration of power in Drohobych region. The author examined the features of the establishment of repressive and punitive in Drohobych region. It is shown that in the process of establishing the main forces of the Soviet regime aimed at combating the underground.

Key words: Soviet administration, Drohobych region, NKVD, NKVD, MGB, MVD, repressive, punitive organs, OUN, UPA.